

**Sbírka kramářských tisků Ignáce Tabarky.
Příspěvek k možnostem poznání zaniklých
soukromých sbírek kramářských tisků**

Martin Drozda

DOI: 10.21104/CL.2025.1.02

*Ignác Tabarka's Collection of Chapbooks: Possibilities of Understanding
Vanished Private Collections of Chapbooks*

Abstract

The study deals with the collection of chapbooks of Ignác Tabarka from Rymice based on the collector's correspondence and additional museum books that contain chapbooks from his collection. The attention is primarily dedicated to the quantity, formation, thematic profiling and organization of the collection, Ignác Tabarka's contacts with other collectors and the fate of the collection until now. The author investigates the possibilities for learning about collections of chapbooks that have not been preserved together and how private collections of chapbooks influence the constitution of museum collections in the Czech Republic.

Key words

chapbooks, broadside ballads, Ignac Tabarka, Rymice, collections of chapbooks

Acknowledgment

Studie vznikla na základě institucionální podpory dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace poskytované Ministerstvem kultury.

Contact

Mgr. Martin Drozda, Ph.D., Moravská zemská knihovna v Brně, Kounicova 65a, 601 87 Brno, Czech Republic; e-mail: martin.drozda@mzk.cz
ORCID iD 0000-0001-6181-1817

Jak citovat / How to cite

Drozda, Martin. 2025. Sbírka kramářských tisků Ignáce Tabarky. Příspěvek k možnostem poznání zaniklých soukromých sbírek kramářských tisků. *Český lid* 112: 27–50. <https://doi.org/10.21104/CL.2025.1.02>

V posledních letech můžeme sledovat zvýšený zájem o problematiku kramářských tisků, jehož součástí je i vydávání katalogů sbírek jednotlivých institucí (Skořepová 2016; Dragonová – Szturcová 2019; Poláková 2023). Sbírkami kramářských tisků disponuje velká část regionálních muzeí, ale také některé další paměťové instituce, jako například knihovny nebo archivy. Tyto institucionální sbírky za sebou mají různě dlouhou historii a bývaly utvářeny různými způsoby. Některá muzea například prováděla v minulosti systematický sběr kramářských tisků z regionu jejich působnosti, tisky se do nich dostávaly ale také postupnými nákupy nebo třeba v souvislosti s akvizicí předmětů získaných od majitelů jednotlivých tiskáren, respektive jejich potomků (Běhalová 2021: 83). Jinak zpravidla docházelo k vytváření těchto sbírek v knihovnách (Macháčková 2021: 112–115) nebo archivech (Binarová 1999), kam se kramářské tisky dostávaly spíše nahodile, a specifické bylo také utváření sbírek při vědeckých institucích jako například u sbírky Etnografického ústavu AV ČR (Holubová 2021).

Systematickou péči o budování sbírky kramářských tisků z konkrétního regionu lze sledovat například u dřívějšího Městského muzea v Litovli, jehož sbírka kramářských tisků se dnes nachází ve fondu Vlastivědného muzea v Olomouci. Litovelské muzeum soustavně sbíralo téměř celou první polovinu 20. století špalíčky, tj. konvoluty kramářských tisků svázaných podomácku dohromady, zpravidla pouze nití nebo všitých do pruhů plátna nebo kůže (Drozda 2022b: 160–167), z oblasti Litovelska. V průběhu zhruba půlstoletí se tamnímu muzeu podařilo vytvořit soubor zhruba 150 špalíčků, které dodnes často obsahují i cenné informace o dárci, lokalitě původu a roku získání exempláře do muzea (Sedlák 1936: 78; Zeman 1957: 139). Tato muzejní sbírka tak obsahuje velké množství kramářských tisků (v současnosti přes 3 000 ks) opatřených dobře vedenou evidencí, a navíc s přímým vztahem k regionu.

Součástí muzejních sbírek jsou ale často také kramářské tisky, které pocházejí z některé sbírky soukromého sběratele. Vytváření těchto soukromých sbírek však probíhalo mnohdy jiným způsobem než v případě zmiňovaného získávání předmětů od obyvatel z okolí. Soukromí sběratelé totiž mezi sebou udržovali nezřídka kontakty, a to i vzdálené prostřednictvím korespondence, a tisky si vyměňovali, čímž jejich sbírky sice nabývaly na rozsahu, naopak ale výrazně ztrácely vztah k určitému regionu. Akvizice takovéto soukromé sbírky, obsahující množství vyměněných kramářských tisků z jiných oblastí, do regionálního muzea může potom v kombinaci s chybějící nebo špatně vedenou evidencí zcela zničit vazbu mezi muzejní sbírkou a určitým regionem. Právě z tohoto důvodu je nutné věnovat pozornost sběratelům kramářských tisků, neboť pochopení procesů spo-

jených s konstituováním soukromých sbírek je nutným předpokladem pro pochopení většiny sbírek institucionálních.

Vztah soukromé a institucionální sbírky navíc nemusel být tak přímočarý, jak by se na první pohled mohlo zdát. Příkladem může být sbírka Rudolfa Hlavy, kterou získala po jeho smrti Knihovna Národního muzea v Praze (Čermáková 1994: 8; Klacek 2011: 31) a dalo by se tak předpokládat, že jeho sbírka byla prostě přenesena do instituce vcelku. Tuto představu však narušují některé kramářské tisky s razítkem *Ze sbírky Rudolfa Hlavy*, které se nacházejí nejen v Moravské zemské knihovně v Brně,¹ ale i v Muzeu Těšínska.² Tento příklad tak poukazuje na to, že ztotožňovat soubor tisků získaných institucí od jednoho sběratele s celou jeho soukromou sbírkou může být někdy nepřesné, a zároveň ukazuje, že důležité je věnovat pozornost nejen provenienci jednotlivých tisků uložených v paměťových institucích, ale i tomu, jak se utvářely a vypadaly soukromé sbírky kramářských tisků ještě za života jejich tvůrců. Teprve toto poznání by mělo objasnit problém vztahů mezi soukromými a institucionálními sbírkami kramářských tisků.

V minulosti byla větší pozornost věnována zejména třem sběratelům, kteří vytvořili zatím největší sbírky. V první řadě se jednalo o Josefa Scheybala (1897–1967) z Turnova a o něco málo mladšího Rudolfa Hlavu (1911–1988) ze Semil. Josef Scheybal sbíral kramářské tisky zhruba od poloviny 20. až do konce 50. let 20. století, kdy svou sbírku uzavřel (Lion 1957: 3; Scheybal 1991: 331), a podařilo se mu vytvořit soubor mající zhruba 10 000 kramářských tisků (Holubová 2021: 20). Sběrka Rudolfa Hlavy byla ještě o něco větší, při jejím převzetí po sběratelově smrti rozšířilo Národní muzeum svůj fond o přibližně 12 000 samostatně zachovaných kramářských tisků a 44 špalíčků (Ryšavá 2021: 124), což představuje zhruba 13 500 jednotlivin, kromě toho se Rudolfu Hlavovi podařilo shromáždit také asi 9 000 kupletů a populárních písní převážně z první poloviny 20. století (Holubová 2021: 21). Rozsahem sbírky však oba zmiňované předčil brněnský sběratel Jaroslav Vobr (1939–2013), jehož sbírka vznikla až se zpožděním, její počátky spadají totiž až do 60. let 20. století. Sběrka Jaroslava Vobra představuje se svými více než 42 000 kramářských tisků (Macháčková 2021: 113–115) v současnosti největší soubor tohoto druhu u nás. Výše uvedené soukromé sbírky kramářských tisků jsou zatím jediné známé z území České republiky, jejichž počet překročil hranici 10 000 tisků. Sběrky všech tří těchto sběratelů se později dostaly do institucionálních sbírek, díky nimž tyto instituce (Moravská zemská knihovna v Brně, Knihovna Národního muzea

1 Např. Moravská zemská knihovna v Brně, sign. VK-0000.162, VK-0000.173 (špalíčky), VK-0001.786, VK-0001.794, VK-0001.796 (samostatně zachované).

2 Muzeum Těšínska, knihovna Silesia Český Těšín, inv. č. P 351/62.

v Praze, Muzeum Českého ráje v Turnově) disponují největšími sbírkami kramářských tisků na našem území. I tento fakt poukazuje na to, jak velkou měrou ovlivnili soukromí sběratelé podobu sbírek kramářských tisků u nás.

Podstatně méně toho víme o menších soukromých sbírkách kramářských tisků. Důvody lze hledat jednak v jejich menším významu, jednak ve skutečnosti, že se jejich sbírky do paměťových institucí mnohdy dostávaly až prostřednictvím větších soukromých sbírek, ve kterých už vůbec nemusely být rozlišitelné od ostatních kramářských tisků významnějšího sběratele. Někdy dokonce mohly tyto menší sbírky získáním ze strany většího sběratele v podstatě zaniknout, jak se dovídáme například z osudu sbírky Jindřicha Nygrína, jehož sbírku získal již zmiňovaný Rudolf Hlava. V dopise si tento sběratel postěžoval muzikologu Václavu Pletkovi následující: „*Nahromadilo se mi po koupi od známého sběratele českobratrských tisků p. Jindřicha Nygrína mnoho duplikátů písní, podmínkou koupě bylo převzetí en bloc. Světská píseň mě tak přišla na 4–5 Kčs, náboženská na 3–4 Kčs. Je to hodně, ale bylo v souboru několik písní, které se mi líbily, tož jsem koupil. Snad se těch duplikátů nějak zbavím.*“³ Několik exemplářů tak Rudolf Hlava začlenil do své sbírky, většinu však čekala výměna a rozptýlení do sbírek na celém našem území. A tento případ jistě nebyl výjimečný. Lze také předpokládat, že mnoho menších sbírek bylo po smrti jejich tvůrců buď z části, nebo zcela rozprodáno, ať už do některého muzea, nebo prostřednictvím antikvariátu dalším sběratelům. Stejně tak lze předpokládat, že nejedna sbírka zanikla po smrti sběratele, protože pozůstalí nedokázali v daný moment vyhodnotit význam a hodnotu sbírky.

O tvůrcích menších sbírek kramářských tisků se dochovalo množství veskrze krátkých zpráv. Na problematiku soukromých sbírek kramářských tisků upozornil dosud nejvýznamněji Rudolf Hlava, který na konferenci *Václavkova Olomouc* v roce 1961 přednesl příspěvek s názvem *Soukromé sbírky kramářských písní* (Hlava 1963: 361–365). V něm upozornil na některé motivace jejich sbírání a zmínil i několik konkrétních sběratelů, jako například etnografa Jiřího Horáka, literárního historika Antonína Škarku, bozkovského sběratele Františka Tichánka nebo pražského právníka Jana Wegera. Z jeho příspěvku se dovídáme i dvě zmínky o rozsahu těchto sbírek, hranický vydavatel bibliofilů Josef Hladký měl mít k dispozici zhruba 500 kramářských tisků (včetně tisků zapůjčených od jiných sběratelů), sbírka Karla Koníčka měla mít zhruba 150 kramářských písní. Zmíněna jsou i některá specifika uspořádání a způsobu uložení tisků v jednotlivých sbírkách, podrobnější informace o sbírkách se však z příspěvku už nedozvídáme.

3 Národní muzeum v Praze, oddělení Knižní kultury, fond Rudolf Hlava, korespondence s Václavem Pletkou, dopis z 21. prosince 1961.

Na existenci dalších sběratelů kramářských tisků upozorňují některé drobné zmínky v článcích, novinách, životopisných medailonech nebo ve zprávách některého muzea o nákupu kramářských tisků od konkrétního sběratele, případně jen díky užití razítka sběratele na kramářském tisku. Takto se dovídáme například o sbírkách kramářských tisků Jana Zbořila (Prudká 2005: 167), Joži Vochaly, Vincence Praska, Jaroslava Ludvíka Mikoláše (Dragonová – Szturcová 2019: 5), Otakara Zachara, Adolfa Patery, Bohuslava Duška (Klacek 2011: 30) nebo žarošického sběratele Václava Broukala (Gabriel 1964: 4). Zmínit je možné i velmi skromnou sbírku diplomata Jaroslava Zieglera, která obsahovala pouhých 11 kramářských písní (Skořepová 2016: 231). O těchto sbírkách se dovídáme většinou jen kusé informace, které zpravidla přinášejí zprávu o tom, že dotyčný kramářské tisky sbíral, případně kolik tisků prodal nebo daroval některému muzeu. Z těchto zpráv už se tak nedovídáme, jak rozsáhlé jejich sbírky byly, jak dlouho je tito sběratelé vytvářeli, o jaké tisky jevíli zájem nebo jak své sbírky organizovali. Toto téma zatím zůstává více méně stranou zájmu o kramářské tisky. Ojedinelý pokus o charakteristiku a rozbor konkrétní soukromé sbírky představuje příspěvek Jana Kvapila přednesený na konferenci *Proměny české kramářské písně: media, tradice, kontexty* (2019) o sbírce Františka Kučery (1897–1977) z Miletína. Tento příspěvek vznikl na základě analýzy sbírky zachované v pozůstalosti, u které lze předpokládat, že se zachovala po smrti sběratele vcelku. Tato sbírka obsahuje zhruba čtyři sta kramářských tisků.⁴

Z výše uvedených informací je tedy patrné, že sbírání kramářských tisků se v průběhu 20. století věnovalo poměrně velké množství osob, přičemž jejich motivace k vytváření těchto sbírek vycházela z rozdílných zájmů. Když pomineme tři největší sbírky (J. Vobr, R. Hlava, J. Scheybal), dovídáme se zároveň z různých zpráv a zmínek, že většina těchto menších sbírek měla řádově od desítek do stovek kramářských tisků. Nabízí se tak otázka, co vlastně lze ještě zjistit o takovýchto sbírkách kramářských tisků.

Vzhledem k minimálnímu množství výzkumů spojených s touto problematikou jsem se rozhodl analyzovat toto téma prostřednictvím jedné konkrétní sbírky, kterou je sbírka kramářských tisků rolníka Ignáce Tabarky (1883–1973) z Rymic u Holešova. O ní se sice v několika málo časopiseckých textech můžeme dozvědět (Fišer 1981: 9; Daňhelová 2023: 225), krátkou zprávou o tom, že Ignác Tabarka kramářské písně sbíral však informace v podstatě končí. Co se s jeho sbírkou stalo, jak byla rozsáhlá, uspořáda-

4 Kvapil, Jan. 2019. František Kučera, neznámý sběratel z Podkrkonoší, a jeho sbírka kramářských písní. Dostupné z: <https://medial.phil.muni.cz/Play/6293>.

ná, na které tisky se tento sběratel zaměřoval, to už žádný z těchto textů neuvádí.

Prameny k poznání sbírky kramářských tisků Ignáce Tabarky a výzkumné otázky

Následující studie si klade za cíl ukázat na příkladu sbírky Ignáce Tabarky, co můžeme zjistit o soukromých sbírkách kramářských tisků. Studie chce odpovědět na otázku, co lze zjistit o této konkrétní sbírce, to znamená: Jak byla rozsáhlá? Jak dlouho ji sběratel vytvářel? Jak tisky do své sbírky získával? Jaké bylo její tematické zaměření? A jaký byl osud této sbírky do současnosti? Zodpovězení těchto otázek by totiž mělo umožnit vytvoření základní představy o ní. Tato analýza by měla však přinést nejen konkrétní zjištění o této sbírce, ale i umožnit nahlédnutí do procesů spojených s fenoménem sběratelství kramářských tisků ve 20. století a také ukázat, jaké jsou možnosti poznání obdobných sbírek.

Uvedené otázky jsem se rozhodl zkoumat na základě analýzy osobní korespondence Ignáce Tabarky s dalšími sběrateli kramářských tisků. Tato korespondence představuje dosud nevyužitý pramen, který ale obsahuje velké množství informací o historii sbírek. Využitelnou korespondenci tvoří tři soubory z různých paměťových institucí. Významný je především soubor obdržené korespondence Ignáce Tabarky, který na konci roku 2023 získalo do svého fondu Muzeum Kroměřížska. Velmi cenný je také soubor dopisů Ignáce Tabarky zaslaných Josefu Scheybalovi, který se zachoval v Muzeu Českého ráje v Turnově, některé informace nejen o Tabarkově sbírce přináší také korespondence Rudolfa Hlavy zachovaná v Národním muzeu v Praze. Druhým hlavním pramenem byly potom přírůstkové knihy institucí, u kterých bylo možné na základě údajů z korespondence předpokládat odprodej kramářských tisků Ignáce Tabarky do jejich sbírek. Propojení těchto dvou typů pramenů umožňuje poznání historie uvedené sbírky a zodpovězení výše definovaných výzkumných otázek.

Sběratel Ignác Tabarka a jeho sbírka kramářských tisků

Ignác Tabarka se narodil 8. dubna 1883 v Rymicích jako syn domkaře. Až na dobu, kterou strávil jako voják v Bosně v letech 1905–1907, a během nasazení za 1. světové války, kdy se účastnil i sibiřské anabáze československých legií, působil celý život v zemědělství v rodné vesnici. O jeho životě se zachovalo jen velmi málo informací, odkázání jsme zejména na několik málo drobných novinových a časopiseckých zpráv, které vznikly při jeho životních jubileích nebo pojednávaly o Tabarkově sběratelských

aktivitách (Vlach 1962: 101; Fišer 1981: 9–25; Daňhelová 2023: 223–229).⁵ Ignác Tabarka bývá oceňován primárně jako amatérský archeolog. Archeologii se začal věnovat již na konci 19. století a později se stal i blízkým spolupracovníkem známého archeologa Innocence Ladislava Červinky. Jeho vykopávky významně obohatily sbírky Moravského zemského muzea v Brně, kam svou sbírku nálezů odprodal v roce 1927, a Okresního muzea v Holešově, kam prodal další nálezy o deset let později (Daňhelová 2023: 223–229). Známý byl také jako numismatik, zvláště jeho sbírka svátostek (poutních medailí) patřila mezi nejvýznamnější sbírky svého druhu na našem území. Neméně důležité však byly jeho sběratelské aktivity v oblasti kramářských tisků.

O svých sběratelských zájmech se Ignác Tabarka rozepsal v prvním dopise Josefu Scheybalovi, který napsal v roce 1941:

„Nejraději zabývám se sběrem starých medailí a svátostek náboženských (agnůstek) majících vztah k Moravě, jako poutní místa, svěcení kostelů, náboženských bratrstev, českých patronů a medaile staré XVI. – XVIII. století. Hned po tomto mám největší zájem o pověrečné věci ze špalíčkové kramářské literatury, zejména staré škapulíře 9ti políčkové skládací do pouzdra, Délku Kristovu, P. Marie, modlitby zařikávací, proti nemocem, zlodějům, různá zařikávání a zaklínání: mračen a jiné, zažehnávání ohně a jiné věci na příklad domovní požehnání, svatební a jiné modlitby. Také rád sbírám různé jarmarečné a poutové písně, hlavně odkázející se k Moravě, ručně psané modlitební knížky, bible a jiné náboženské knížky tištěné, taktéž mám staré růžence, křížky a relikvie. Obrázků mám též několik set.“⁶

V dopise dále píše, že se sbíráním kramářských tisků zabývá už zhruba 25 let, ovšem jen náhodně a dle okolností, a že svou sbírku nemá nikterak uspořádanou, že v ní má tedy pravděpodobně dost duplikátů (které s ním chtěl Josef Scheybal směnit), ale že je do jara sotva zvládne vytrídít. Tematicky tedy Ignác Tabarka zaměřoval svou sbírku na pověrečné kramářské tisky, zhruba na tisky, které zmiňoval později Josef Petřtyl ve své studii o těchto tiscích (Petřtyl 1959: 291–307). Kromě nich sbíral ale také kramářské písně spojené s poutními místy, zejména těmi na Moravě, což souviselo s obecnějším zájmem Ignáce Tabarky o předměty spojenými s fenoménem poutnictví (medaile, svaté obrázky, kramářské písně a modlitby). Zmínka

5 V *Lidové demokracii* byla např. publikována krátká zpráva o Tabarkově sbírce medailí (VG 1964: 3).

6 Muzeum Českého ráje v Turnově, Scheybalova sbírka – osobní fond, inv. č. VII. 2/5-37, dopis z 14. prosince 1941.

o tom, že sbíral kramářské tisky 25 let, napovídá, že počátky této sbírky spadají přibližně na dobu po Tabarkově návratu z 1. světové války.

Sbírka kramářských tisků Ignáce Tabarky byla minimálně od 30. let 20. století poměrně známá mezi sběrateli obdobného materiálu. Dokládá to několik žádostí z průběhu 30. a 40. let, například žádost z roku 1933 od Drahomíry Stránské o zapůjčení některých předmětů pro výstavu *Lidová víra*,⁷ která se měla uskutečnit v Národním muzeu na podzim roku 1934 (Stránská 1934). O pouhý rok mladší je písemná prosba Bedřicha Václavka a Roberta Smetany o zapůjčení celé sbírky kramářských tisků ke studiu za účelem přípravy jejich monografie (Václavek – Smetana 1937).⁸ Z roku 1943 pochází potom žádost Františka Šiguta o zapůjčení kramářské písňe k Panně Marii Dubské pro přípravu monografie o poutích do Dubu nad Moravou a z let 1944 a 1951 výzvy k zaslání tisků vytištěných do roku 1800 od Komise pro Knihopisný soupis českých a slovenských tisků.⁹

O kramářské tisky jevílo v průběhu 20. století zájem množství sběratelů, jejich motivace ke sbírání bývala ale velmi různorodá, což ovlivňovalo i přístup k tomuto materiálu a způsob organizace konkrétní sbírky. Zatímco pro některé sběratele byly nejdůležitější samotné texty písni, pro jiné to mohl být dřevořez, který se na nich nacházel, nebo pro ně mohl mít nejvyšší hodnotu špalíček jako určitý doklad lidové kultury. Odlišné zájmy následně vedly k rozdílnému zacházení se špalíčky. Zatímco někteří sběratelé vnímali jejich informační hodnotu v souvislosti se společenskou funkcí kramářských tisků a někdy špalíčky opatřovali i poznámkami o způsobu jejich nabytí, jiní naopak špalíčky důsledně rozvazovali a soustřeďovali se pouze na tisky samotné. Ignác Tabarka patřil zřejmě k té druhé skupině. Vzhledem k tomu, že žádný z tisků, které později prodal do některého z muzeí, se nezachoval jako součást špalíčku, lze předpokládat, že špalíčky rozvazoval. Toto tvrzení podporuje i žádost o dva tisky z nabízeného špalíčku MUDr. Leopolda Bartoše ze Starého Jičína, který reagoval odmítavě s odůvodněním, že špalíčky nerozvazuje.¹⁰ Pokud by špalíčky nerozvazoval ani Ignác Tabarka, lze předpokládat, že by uvedený špalíček chtěl získat jako celek a tento požadavek by vůbec nevznášel. Podle korespondence Tabarka

7 Muzeum Kroměřížska, Písemná pozůstalost Ignáce Tabarky, složka Zápůjčky ke studijním účelům (dva dopisy z 10. října 1933 a dopis z 13. září 1934).

8 Muzeum Kroměřížska, Písemná pozůstalost Ignáce Tabarky, složka Zápůjčky ke studijním účelům (dopis z 15. srpna 1934).

9 Muzeum Kroměřížska, Písemná pozůstalost Ignáce Tabarky, složka Zápůjčky ke studijním účelům (dopis z 28. září 1944 a 5. ledna 1951).

10 Muzeum Kroměřížska, Písemná pozůstalost Ignáce Tabarky, složka MUDr. Leopold Bartoš (nedatovaný lístek).

naopak zachovával špalíčky vcelku pro jiné sběratele, s nimiž je vyměňoval za jiné sbírané předměty.¹¹

Jak se dozvídáme z citace v korespondenci výše, Ignác Tabarka neměl ještě na začátku 40. let svou sbírku kramářských tisků nijak významně organizovanou. Faktem však je, že jeho sbírka byla v té době už poměrně známá, a tudíž nemohla být ani rozsahově zanedbatelná. Vzhledem k předpokládanému rozvazování špalíčků na jednotlivé tisky a skutečnosti, že v pozdějším období Ignác Tabarka nabízel k výměně i soubor světských kramářských písní,¹² které ve výčtu svých sběratelských aktivit neuváděl, se dá předpokládat, že získané špalíčky rozvazoval a vybíral si z nich tisky, o které měl zájem, a další tisky odkládal stranou na výměnu. Tento přístup by umožňoval vysvětlit vznik sbírky milostných kramářských tisků i existenci dostatečného množství kramářských tisků na výměnu, kterou podle korespondence s dalšími sběrateli Ignác Tabarka od 40. do 60. let 20. století stabilně disponoval.

Nejpozději v roce 1957 Ignác Tabarka k uspořádání své sbírky ale nakonec přistoupil. V dopise z 18. prosince 1957 se Josefu Scheybalovi Ignác Tabarka zmínil: „*Co se týče písniček, těchto mám nejvíce, ale mám je roztroušeny a chci je nyní v zimě uspořádati podle tiskáren a nevím, jak to nejlépe udělati, zda dle obsahu či jak? Poradte mi prosím Vás.*“¹³ Scheybalova odpověď však Ignáce Tabarku od tohoto způsobu třídění zrazovala:

„Písničky se podle tiskáren řadit nedají. Také to nemá význam, mnohé jsou anonymní, jiné mají tiskárny fngovány. Také v literatuře jsou údaje o tiskárnách nejisté a u mnohých (Jihlava a jiné) chybí vůbec. Nejspolehlivější řazení kramářských písní jest podle prvních veršů, podle abecedy. To všechno spolehlivěji naleznete. Můžete řaditi všechny písně. Modlitby se řadí podle světců, poutních míst

11 V dopise z 22. srpna 1961 jevil Rudolf Hlava zájem o koupil čtyř svazečků kramářských písní se zhruba 120 tisky (Muzeum Kroměřížska, Písemná pozůstalost Ignáce Tabarky, složka Rudolf Hlava). V dopise z 30. ledna 1962 projevoval Leopold Bartoš zájem o nabízené špalíčky kramářských tisků a lidové čtení od Ignáce Tabarky (Muzeum Kroměřížska, Písemná pozůstalost Ignáce Tabarky, složka MUDr. Leopold Bartoš).

12 O sbírce milostných písní (300–400 ks) se Ignác Tabarka zmiňoval v dopise Josefu Scheybalovi z 26. září 1943 (Muzeum Českého ráje v Turnově, Scheybalova sbírka – osobní fond, inv. č. VII. 2/5-37), soubor 215 světských kramářských tisků prodal Ignác Tabarka Rudolfu Hlavovi v roce 1964 (Muzeum Kroměřížska, Písemná pozůstalost Ignáce Tabarky, složka Rudolf Hlava).

13 Muzeum Českého ráje v Turnově, Scheybalova sbírka – osobní fond, inv. č. VII. 2/5-37, dopis z 18. prosince [1957].

*neb sujetu. To poslední jest velmi obtížné a namáhavé a jest nutno znát apokryfní literaturu.*¹⁴

Jak se však dozvídáme z pozdějších prodejů, které Ignác Tabarka zahájil právě v době, kdy se Josefa Scheybala dotazoval, na Scheybalovu radu příliš nedal. Nabízené konvoluty tisků do jednotlivých muzeí totiž často tvořily soubory tisků jedné tiskárny (hranické do muzea v Olomouci, kroměřížské do muzea v Kroměříži a těšínské a později opavské do muzea v Českém Těšíně). Ignác Tabarka tak nakonec uspořádal svou sbírku podle původu tisků z jednotlivých tiskáren. Tento způsob řazení se však pravděpodobně vůbec netýkal kramářských tisků s pověrečnou tematikou, který vytvářel tematický soubor, jak se dovídáme z prodeje předmětů do Národního muzea uskutečněného v roce 1960.

Nepříliš zřejmé je také to, jakým způsobem Ignác Tabarka kramářské tisky získával. Z jeho dopisů s dalšími sběrateli víme, že si s nimi korespondenčně kramářské tisky vyměňoval. Tato praxe, kdy sběratel odeslal balík s částí své sbírky jinému sběrateli, aby si vybral a doplnil zásilku o předměty za ty, které si ponechal, byla ve 20. století mezi sběrateli běžná. Přinášela s sebou sice nebezpečí spojené s řadou nedorozumění, na druhou stranu umožňovala provádět výměnu na velkou vzdálenost. Podle Tabarkovy korespondence si zasílali sběratelé mezi sebou v jednotlivých balících desítky a někdy i stovky tisků. U některých z nich tato výměna probíhala i desetiletí, aniž by se spolu oba dotyční potkali, s jinými sběrateli (Karel David, Antonín Krajča, Leopold Bartoš, Jaroslav Vobr) se Ignác Tabarka scházel i osobně, a tak i výměna mohla probíhat přímo. Kromě samotné výměny však Ignác Tabarka musel mít i jiné zdroje, protože jinak by zdaleka nemohl odesílat tolik kramářských tisků, které často měnil za jiné předměty, nejčastěji medaile. O těchto zdrojích se Tabarka nepřímo zmiňuje v dopise Josefu Scheybalovi z 6. července 1958. Josef Scheybal v předchozím dopisu žádal na výměnu tisky, které ilustroval A. Kašpar, na což mu Ignác Tabarka odpověděl: „*Při každé příležitosti poptávám se [...] i v olomouckém antikvariátě i jiných jsem ničeho nezískal, ani v Gottwaldově [dnes Zlín, pozn. autora], Kroměříži, kde by mohla být naděje, že se tam najdou. A ani na Olomoucku, kde mám více známých, jsem je o toto požádal, rovněž výsledek žádný.*“¹⁵ Z této zmínky lze předpokládat, že Ignác Tabarka získával kramářské tisky také prostřednictvím nákupů v antikvariátech a od různých osob na venkově, neboť v době jeho sběratelské činnosti se špalíčky ještě stále nacházely ve

14 Muzeum Českého ráje v Turnově, Scheybalova sbírka – osobní fond, inv. č. VII. 2/5-37, dopis z 21. prosince 1957.

15 Muzeum Českého ráje v Turnově, Scheybalova sbírka – osobní fond, inv. č. VII. 2/5-37, dopis z 6. července 1957.

vlastnictví rodin jako dědictví po předcích. Takovýmto způsobem špalíčky koneckonců získávali i další sběratelé, například vícekrát zmiňovaný Josef Scheybal (Lion 1957: 3).

Ignác Tabarka a jeho kontakty s jinými sběrateli kramářských tisků

Jak už bylo zmíněno, jedním ze zdrojů získávání kramářských tisků byla pro Ignáce Tabarku jejich výměna s dalšími sběrateli. Ignác Tabarka proto udržoval korespondenční styk s množstvím sběratelů, přičemž jejich počet rostl s tím, jak se dostávala Tabarkova sbírka mezi sběrateli do stále většího povědomí. Zachovaná písemná pozůstalost tak dává nahlédnout do poměrně bohaté korespondence Ignáce Tabarky s řadou významných sběratelů kramářských tisků.

Na konci roku 1941 Ignáce Tabarku zkontaktoval v té době pravděpodobně největší soukromý sběratel kramářských tisků – Josef Scheybal (1897–1967) z Turnova. Josef Scheybal se na Ignáce Tabarku obrátil jako na moravského sběratele kramářských tisků, neboť po jeho sběratelských aktivitách v severních Čechách dle svých slov již nenacházel příliš mnoho tisků, které by již ve své sbírce neměl. To započalo téměř dvacet let udržovaný kontakt, byť s dlouhými časovými prodlevami. Kromě kramářských tisků si oba sběratelé vyměňovali také svaté obrázky a Josef Scheybal zaslal Ignáci Tabarkovi i menší množství svých medailí, které sám jinak nesbíral. Z korespondence se dozvídáme, že Ignác Tabarka získal od Josefa Scheybala řadu pověrečných tisků, ať relativně rozšířených pověrečných modliteb, tak i poměrně cenných kusů. Z nich se jednalo například o tzv. benediktinskou délku Ježíše Krista, polykací obrázky nebo velice vzácný oplatek s prachem z hrobu sv. Jana Nepomuckého, který měl pocházet z doby svatořečení tohoto světce. Naopak od Ignáce Tabarky směřovaly do sbírky Josefa Scheybala především kramářské tisky.¹⁶ O jejich množství se sice nedovídáme přesnější informace, v dopise z 16. listopadu 1960 však Josef Scheybal píše: „*Tu knihu, vyjde-li, Vám rádi věnujeme, tak si s tím nedělejte starosti. Vždyť mám tolik písniček od Vás.*“¹⁷ Z této zmínky lze předpokládat, že se rozhodně nejednalo o jednotky, jako spíše vyšší desítky, možná nižší stovky kramářských tisků.

V roce 1944 zahájil Ignác Tabarka korespondenční kontakt také s dalším významným českým sběratelem kramářských tisků – Rudolfem Hlavou

16 Muzeum Kroměřížska, Písemná pozůstalost Ignáce Tabarky, složka Josef Scheybal.

17 Muzeum Kroměřížska, Písemná pozůstalost Ignáce Tabarky, složka Josef Scheybal, dopis z 16. listopadu 1960.

(1911–1988) ze Semil.¹⁸ Jejich korespondenci inicioval pravděpodobně Ignác Tabarka, který se Rudolfa Hlavy ptal na výměnu věcí spojených s poutěmi na Moravě. Rudolf Hlava mu však odpověděl, že těchto věcí ve své sbírce mnoho nemá. Četnost výměny dopisů mezi oběma sběrateli do konce padesátých let významně poklesla, v období let 1959–1970 si ale v řadě let několik dopisů ročně vyměnili. Dopisy dokládají výměnu kramářských tisků mezi sběrateli, například v roce 1961 nabídl Ignác Tabarka Rudolfu Hlavovi k prodeji čtyři špalíčky (*svazečky*) kramářských písní, které měly obsahovat zhruba 120 tisků. Z jejich korespondence lze doložit také pravidelnou výměnu duplikátů, které měli ve svých sbírkách. V roce 1964 došlo k největšímu přesunu kramářských písní z Tabarkovy do Hlavovy sbírky, když Ignác Tabarka nabídl Rudolfu Hlavovi svou sbírku světských písní, celkem 215 kusů, za kterou požadoval částku 900 Kčs. Ignác Tabarka trval na prodeji vcelku, což Hlava zpočátku odmítal, ale nakonec na odkup přistoupil s tím, že mu sbírku splatí po částech.¹⁹ Stejně jako v případě Josefa Scheybala tedy obsahuje i sbírka Rudolfa Hlavy teoreticky větší množství kramářských tisků z Tabarkovy sbírky.²⁰

V roce 1944 si začal s Ignácem Tabarkou dopisovat také kněz Antonín Krajča (1908–1985). Krajča se zaměřoval při sbírání na předměty, které souvisely s mariánským kultem (poutní obrázky a medailky ze všech zemí, pouťové a jarmareční písně, modlitby, malé sošky, podmalby na skle apod.). Z korespondence vyplývá, že tento redemptorista původem ze Zlínska sehnal Ignáci Tabarkovi do sbírky řadu pověrečných tisků, medailek i nejrůznějších rytin se světcí. Antonín Krajča pro Ignáce Tabarku sehnal také velmi vzácné svatojánské oplatky. Výměnou za tyto předměty zasílal Ignác Tabarka Krajčovi nejčastěji kramářské písně. Antonín Krajča se s Ignácem Tabarkou v průběhu čtyřicátých let opakovaně setkal, a viděl tak i Tabarkovu sbírku. Osobní i korespondenční kontakt obou sběratelů ale přerušila Krajčova násilná internace v padesátých letech (Kaprál 2021: 8–10). Pozdější korespondenci dokládá již pouze lístek z roku 1968, ve kterém se už ale žádná zmínka o výměně sbíraných předmětů nenachází.²¹

Na konci padesátých let kontaktoval Ignáce Tabarku na doporučení etnologa Richarda Jeřábka také starojičínský lékař a sběratel Leopold Bar-

18 Většina sbírky kramářských tisků Rudolfa Hlavy je dnes součástí sbírky oddělení Knižní kultury Národního muzea v Praze.

19 Muzeum Kroměřížska, Písemná pozůstalost Ignáce Tabarky, složka Rudolf Hlava.

20 Těžko zjistitelné však je, kolik z Tabarkových tisků následně Rudolf Hlava vyměnil s dalšími sběrateli. Počet kramářských tisků v Hlavově sbírce v Národním muzeu tak může být podstatně menší.

21 Muzeum Kroměřížska, Písemná pozůstalost Ignáce Tabarky, složka P. Antonín Krajča.

toš. Ten se zabýval numismatikou a kromě toho sbíral i kramářské písně a svaté obrázky. Bartošův zájem o kramářské písně vycházel z jeho zaujetí pro lidový dřevořez (Bartoš 1969: 11–17), který byl s kramářskou produkcí úzce spojený.²² Z korespondence vyplývá, že Leopold Bartoš dodal Ignáci Tabarkovi svátostky, které sám neshbíral, a on mu za ně posílal kramářské tisky. Neurčité množství kramářských tisků, včetně jednoho špalíčku od Ignáce Tabarky Leopold Bartoš také odkoupil a vyměnil.²³

V roce 1967 zahájil Ignác Tabarka korespondenci také s posledním ze tří největších sběratelů kramářských tisků na našem území, s Jaroslavem Vobrem. Z korespondenčního lístku z 11. března 1967 se dovídáme, že Ignác Tabarka reagoval na inzerát, který Jaroslav Vobr zveřejnil v *Lidové demokracii*. Z dopisů je patrné, že od počátku byla předmětem korespondence především výměna kramářských tisků, nejprve pouze kramářských písní a později i modlitebních tisků. Jaroslav Vobr tehdy začínal pracovat na svojí diplomové práci o českých tiscích jihlavských kramářských písní, a protože v té době ještě zdaleka nebylo tolik tisků ve sbírkách institucí, byl nucen vytvářet bibliografii těchto tisků i za pomoci soukromých sběratelů. Hned v prvním dopise se dohodli na výměně svých duplikátů a v srpnu téhož roku se i osobně setkali v Rymicích u Ignáce Tabarky. Jaroslav Vobr jevil stejně jako řada výše zmíněných sběratelů zájem o kramářské písně, ale i o jihlavské tisky, a byl za jejich získání ochotný pořizovat pro Ignáce Tabarku předměty, které Tabarka sbíral (svaté obrázky, tisky s tematikou Jana Sarkandera, medaile, pověrečné tisky). Z korespondence vyplývá, že si spolu v průběhu let 1967–1970 vyměnili několikrát různé tisky, že Jaroslav Vobr osobně vícekrát Ignáce Tabarku v Rymicích navštívil a že od něj do své sbírky získal minimálně vyšší desítky kramářských tisků.²⁴

Kromě již zmíněných osob byl Ignác Tabarka v písemném kontaktu s řadou dalších lidí, o kterých je známo, že sbírali kramářské tisky: Josef Vrbka z Nákla, Jan Zbořil z Prostějova, Václav Broukal ze Žarošic, Otto Bartoň z Příbrami. Z dochované korespondence však nelze doložit, že by je s nimi Ignác Tabarka vyměňoval. Většinou vzájemně směňovali jiné sbírané předměty, zejména poutní medaile.²⁵

22 Malou část sbírky kramářských tisků Leopolda Bartoše získalo v roce 2020 Národní muzeum v Praze (Muchka 2020: 81).

23 Muzeum Kroměřížska, Písemná pozůstalost Ignáce Tabarky, složka MUDr. Leopold Bartoš.

24 Muzeum Kroměřížska, Písemná pozůstalost Ignáce Tabarky, složka Jaroslav Vobr.

25 Muzeum Kroměřížska, Písemná pozůstalost Ignáce Tabarky, složky Různí sběratelé starých tisků, Otto Bartoň.

Rozprodej sbírky v letech 1957–1966

O konkrétních tiscích, které měl Ignác Tabarka ve své sbírce, se dovídáme nejvíce informací v souvislosti s jejím postupným rozprodáváním, ke kterému sběratel přistoupil od druhé poloviny padesátých let. Z jeho korespondence se dovídáme, že své tisky rozprodával do celkem čtyř muzeí, konkrétně muzea v Kroměříži, Českém Těšíně, Olomouci a Národního muzea v Praze.

Nejstarší doklad o prodeji kramářských tisků do muzea pochází z července 1957, kdy Ignác Tabarka jednal s muzeem v Kroměříži o možném prodeji kramářských písní vytištěných dříve v kroměřížské tiskárně. Z dopisu se podrobnosti o prodeji nedovídáme a informace o něm bohužel neobsahují ani přírůstkové knihy kroměřížského muzea.²⁶ Z roku 1964 pak pochází další dopis, který dokládá prodej kramářských tisků do muzea v Kroměříži. Stejně jako u předchozího prodeje se z něho podrobnosti o koupi nedovídáme.²⁷ V tomtéž roce však publikovali zaměstnanci muzea Jiří Šafařík a Vladimír Příkryl soupis 58 kramářských tisků vytištěných v Kroměříži, které se nacházely v muzejní sbírce (Šafařík – Příkryl 1964: 10–17). Tento soupis by měl tedy teoreticky obsahovat tisky, které odprodal muzeu Ignác Tabarka, není však jasné, kolik jich bylo a o které z nich se jedná, protože soupis neodkazuje na inventární čísla kramářských písní. Tisky zmiňované v uvedené studii se dnes nacházejí v krabici s nápisem „*Kramářské (jarmareční) písně Kroměřížského tisku (65 ks)*“, přičemž jednotlivé tisky jsou očíslovány tužkou. Čísla na nich odpovídají číslům uváděným u kramářské písně ve zmiňované studii. V současné době se tyto tisky nacházejí ve fondu Arcidiecézního muzea v Kroměříži, neboť v šedesátých letech 20. století byla většina kramářských písní z původního městského muzea převedena do hudebního archivu na kroměřížském zámku a dlouhá desetiletí nezpracovaný materiál nebyl následně při restitucích převeden do Muzea Kroměřížska.²⁸

Do roku 1957 se datuje také začátek korespondence Ignáce Tabarky s muzeem v Českém Těšíně. Ignác Tabarka si chtěl tehdy zakoupit číslo jejich muzejního časopisu a při té příležitosti se pravděpodobně zmínil o tom, že je sběratelem kramářských písní. Ředitel muzea Ladislav Báča se na něho tehdy obrátil s dotazem, zda by mu mohl sdělit zdroje, odkud by bylo možné kramářské písně získat, neboť by o ně mělo muzeum zájem.

26 Zjištěno podle přírůstkových knih Muzea Kroměřížska na základě dotazu od Mgr. Anety Krčálové.

27 Muzeum Kroměřížska, Písemná pozůstalost Ignáce Tabarky, složka Zápůjčky ke studijním účelům.

28 Arcidiecézní muzeum Kroměříž, hudební archiv, sbírka kramářských tisků, neinventarizováno.

Z následující korespondence z roku 1957 se dovídáme, že Ignác Tabarka muzeu nabídl k prodeji svou sbírku kramářských písní vytištěných v Těšíně, což muzeum přijalo.²⁹ Podle přírůstkové knihy tamního muzea se mělo jednat o 44 tisků, za které obdržel 440 Kčs. Již na konci roku 1958 oslovil Ladislav Báča Ignáce Tabarku znovu, jestli by muzeu nepřenechal nějaké kramářské písně, protože zakládají v muzeu širší fond tohoto materiálu. Následně odprodal Ignác Tabarka muzeu do konce roku 1959 ve třech souborech celkem 155 kramářských písní za částku 1 350 Kčs. V roce 1962 opět nabídl Ignác Tabarka muzeu kramářské písně, tentokrát těšínské a opavské, načež byl vyzván, aby případně poslal i tisky dalších tiskáren, a tak prodal v tomto roce těšínskému muzeu dalších 124 kramářských písní za 550 Kčs. Naposledy rozšířil fond těšínského muzea Ignác Tabarka v roce 1964, když muzeu prodal 154 kramářských písní za 645 Kčs. V průběhu let 1957–1964 tedy Ignác Tabarka dodal do muzejní sbírky těšínského muzea celkem 477 kramářských tisků za celkovou sumu 2 985 Kčs.³⁰ Tento počet překvapí při vědomí, že toto muzeum mělo v nedávné době disponovat sbírkou obsahující něco přes 1 200 kramářských tisků (Koščáková 2015: 79). Podíl zastoupení kramářských tisků od Ignáce Tabarky tak ve sbírce tohoto muzea dosahuje téměř 40 %.

Významná část Tabarkovy sbírky směřovala v letech 1958–1966 také do Vlastivědného muzea v Olomouci. K prvnímu prodeji došlo na konci dubna 1958. Podle přírůstkové knihy etnografického oddělení se mělo jednat o neurčitý počet kramářských tisků z 18. století, za něž muzeum vyplatilo poměrně vysokou částku 1 500 Kčs. Na základě množství kramářských tisků, které v evidenčních kartách uvádí jako původce Ignáce Tabarku nebo obsahují přírůstkové číslo odpovídající akvizicím muzea od něj, a také vyplacené částky se lze domnívat, že se jednalo pravděpodobně o soubor přesahující zhruba 100 kramářských písní. Další kramářské písně prodal Ignác Tabarka o dva roky později. Jednalo se o soubor 157 kramářských tisků, z nichž bylo 148 z produkce hranické tiskárny,³¹ za něž muzeum zaplatilo 1 200 Kčs. O čtyři roky později zakoupilo muzeum od Ignáce Tabarky ještě větší soubor, celkem 235 kramářských tisků, za

29 Muzeum Kroměřížska, Písemná pozůstalost Ignáce Tabarky, složka Prodej starých tisků. Okresní vlastivědné muzeum v Českém Těšíně.

30 Zjištěno podle přírůstkových knih Muzea Těšínska na základě dotazu od Mgr. Heleny Macurové.

31 Většinu těchto tisků lze snadno identifikovat, jsou řazeny za sebou a v evidenčních kartách mají uveden původ od Ignáce Tabarky. Jedná se o tisky: Vlastivědné muzeum v Olomouci, podsběrka Etnografie, inv. č. E-12.001 až E-12.066, E-12.068 až E-12.147. Zbýlých 9 tisků pocházelo z Olomoucka, z hranické tiskárny ale nepocházely.

1 100 Kčs. Mělo se jednat o kramářské tisky z produkce nejrůznějších tiskáren, na rozdíl od předchozích nákupů obsahoval soubor také modlitební tisky a svaté obrázky, které Ignác Tabarka lepil na barevné kartonové listy. Celkem 106 kusů modlitebních tisků a svatých obrázků bylo později při zpracování zařazeno do sbírek církevního oddělení, zkatologizovány ale nebyly. Zůstaly však zachovány ve složkách se jménem Ignáce Tabarky, díky čemuž je možné více než šedesát těchto tisků z Tabarkovy sbírky identifikovat dodnes. Kramářských písni bylo tedy pravděpodobně 129 kusů. K poslednímu prodeji kramářských tisků do olomouckého muzea přistoupil Ignác Tabarka v roce 1966, kdy se dovídáme, že odprodal muzeu celkem 29 kramářských tisků za 220 Kčs.³²

Nejcennější část své sbírky kramářských tisků ovšem prodal Ignác Tabarka v roce 1960 do Národopisného oddělení Národního muzea v Praze. Tento nákup doprovázely dlouhé průtahy. První dopis z Národního muzea o zájmu odkoupit sbírku pochází už z 15. října 1957, k prodeji však došlo až po téměř třech letech. Podle korespondence se mělo jednat o „sbírku lidové víry a pověr“ a odkup organizovali J. F. Svoboda a J. Johnová. Po několika odkladech osobní návštěvy nakonec přijeli oba dva 31. března 1960 do Rymic, kde také vypracovali soupis exemplářů Tabarkovy sbírky, kterou od něj muzeum odkoupilo. Sbíрка obsahovala většinu známých pověřených tisků, přičemž nejrozsáhlejší položku představovalo 210 různých pověřených modliteb. Součástí nákupu bylo také více než dvacet domovních požehnání, tři kříže sv. Benedikta, patnáct svatých délek, jedna hedvábná morová stuha, čtyři obrázky Kristových ran, zhruba třicet škapulířů, pět archů polykacích obrázků, pět oplatkových polykacích obrázků, dvě zaklínací rukopisné knihy, jeden tzv. Fraisbrief, sedm křestních dopisů, kolední a zpovědní lístky, modlitební knížka *Obět před bohem* (tzv. berlínka) a některé další jednotlivosti.³³ Tato sbírka zůstala dodnes zachovaná vcelku v Etnografickém oddělení Národního muzea v Praze a představuje významný soubor předmětů, které tematicky spojuje téma lidové víry a pověry.³⁴ Význam Tabarkovy sbírky pro poznání tohoto tématu dokládá mimo jiné zastoupení relativně rozsáhlého množství tisků z této sbírky na výstavě *Lidová víra*, která se uskutečnila v Národním muzeu v roce 2021 (Medřická et al. 2021: 60, 68–69, 73).

32 Podle přírůstkové knihy *Etnografie (od 1961)* Vlastivědného muzea v Olomouci.

33 Celá sbírka byla oceněna na 3 000 Kčs. Viz Muzeum Kroměřížska, Písenná pozůstalost Ignáce Tabarky, složka Prodej starých náb. tisků atd. Národopisné oddělení Národního muzea.

34 Tisky z Tabarkovy sbírky obdržely při zpracování inv. č. H4-72477 až H4-72895. Národní muzeum v Praze, podsbíрка Etnografie, inv. č. H4-72.477 až H4-72.895.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že v důsledku postupného rozprodeje Tabarkovy sbírky se v Národním muzeu v Praze nachází zhruba 400, ve Vlastivědném muzeu v Olomouci přes 500, v Muzeu Těšínska téměř 500 a v Arcidiecézním muzeu v Kroměříži několik desítek kramářských tisků od Ignáce Tabarky. Množství těchto tisků tak v součtu dosahuje zhruba jednoho a půl tisíce inventárních jednotek, přičemž téměř 1 200 představují kramářské písně a modlitby. Kromě těchto tisků je nutné vzít v úvahu také bez pochyb značný počet tisků, které se v paměťových institucích zachovaly prostřednictvím sbírek kramářských tisků od sběratelů, se kterými Ignác Tabarka aktivně tisky vyměňoval nebo jim je odprodával. Jedná se zejména o sbírky Rudolfa Hlavy a Leopolda Bartoše, které jsou dnes součástí fondu oddělení Knižní kultury Národního muzea v Praze, sbírku Josefa Scheybala uloženou v Muzeu Českého ráje v Turnově a sbírku Jaroslava Vobra, která se dnes nachází v oddělení Rukopisů a starých tisků Moravské zemské knihovny v Brně.

Osud zbytku sbírky po jejím postupném rozprodeji v letech 1957–1966 je zahalen nejasnostmi. Z dopisu z 28. května 1969 se dovídáme, že Rudolf Hlava zaslal Ignáci Tabarkovi olomouckou kramářskou píseň z roku 1794 a zjišťujeme tedy, že Ignác Tabarka kramářské tisky ještě stále sbíral nebo minimálně dostával.³⁵ V dopise z 11. března 1967 Ignác Tabarka napsal také Jaroslavu Vobrovi, že: „[...] *písní těchto* [tj. kramářských, pozn. autora] *mám ve své sbírce dosti slušný počet a mohl bych některé přenechatí vážnému zájemci, nejráději výměnou.*“ Vzhledem k tomu, že se z pozdější korespondence dovídáme, že Jaroslav Vobr poslal Ignáci Tabarkovi svaté obrázky, neurčité „*věci o sv. Janu Sarkanderovi*“ a k tomu nabízel ještě medaile, které viděl v pražské prodejně na Melantrichově ulici,³⁶ lze předpokládat, že tyto kramářské tisky nakonec skončily jako součást sbírky Jaroslava Vobra, o jejich případném množství však nelze zjistit prakticky žádné informace. O tom, že zbytek sbírky kramářských tisků Ignáce Tabarky skončil nakonec u jiného sběratele, svědčí také skutečnost, že u rodiny Tabarkových se žádné kramářské tisky dodnes nezachovaly. Méně pravděpodobné je, že by zbytek sbírky obdržela nějaká instituce, neboť se o tom nepodařilo dohledat žádné zprávy.

Příběh kramářské písně *Nová píseň mládeňcům a pannám na světlo vydaná*

Jak důležité je věnovat pozornost výzkumu historie sbírek kramářských tisků může demonstrovat jeden konkrétní tisk ze sbírky Muzea Těšínska

³⁵ Muzeum Kroměřížska, Písemná pozůstalost Ignáce Tabarky, složka Rudolf Hlava, dopis z 28. května 1969.

³⁶ Muzeum Kroměřížska, Písemná pozůstalost Ignáce Tabarky, složka Jaroslav Vobr.

s inv. č. P 351/62 (Obr. 2). Jedná se o kramářskou píseň s názvem *Nowá pjsen mládencum a pannám na světló wydaná*, která obsahuje na titulní straně informaci o tom, že byla vytištěna v Těšíně. Na první pohled by se tedy mohlo zdát, že před badatelem leží tisk dokládající konkrétní podobu kramářské písně z Těšínska. Na tomto tisku se však nachází razítko *Ze sbírky R. Hlavy*, tedy sběratele ze severovýchodních Čech. Už to samo o sobě vzbuzuje řadu otázek. V prvé řadě, jaká je spojitost tohoto sběratele s Těšínskem a jak se tento tisk do Muzea Těšínska vlastně dostal?

Stejný kramářských tisk se nachází také ve sbírce Moravské zemské knihovny v Brně. Jedná se o identický tisk, který se shoduje v užitých dřevořezech na titulní straně i v záhlaví první strany s textem, sazbě i písmu. Tento tisk však Jaroslav Vobr, zmiňovaný sběratel a také významný znalec starých tisků a kramářské produkce, identifikoval jako kramářských tisk s fingovaným impresem, tedy záměrně chybně uvedeným místem tisku, který měl být vytištěn ve skutečnosti v chrudimské tiskárně v době působení tiskaře Josefa Jana Košiny (1810–1848).³⁷ Vobrovo tvrzení lze doložit i užitím stejných dřevořezů na několika kramářských tiscích, které obsahují chrudimské a pardubické impresum.³⁸ Tiskaři k praxi uvádění fingovaného impresu přistupovali především v první polovině 19. století z důvodu snahy vyhnout se předběžné cenzuře (Drozda 2022a: 137–158). Lze tak předpokládat, že i zmiňovaný tisk z Muzea Těšínska pochází nikoli z těšínské, ale z chrudimské tiskárny.

Vzhledem k tomuto zjištění už nepůsobí tak zvláště, že se tisk z chrudimské tiskárny dostal do sbírky semilského sběratele Rudolfa Hlavy. Z korespondence Ignáce Tabarky už také víme, že si s Rudolfem Hlavou dlouhodobě vyměňoval kramářské tisky, a právě prostřednictvím této dvojice se tisk dostal ze Semil v Čechách do Rymic na Moravě, do sbírky Ignáce Tabarky. Odtud už je cesta do těšínského muzea zřejmá. Ignác Tabarka tam tisk v domnění, že pochází z produkce těšínské tiskárny, prodal a muzeum ho ve stejném přesvědčení koupilo. Výsledkem však je, že tisk, který se dnes nachází v Muzeu Těšínska a působí dojmem, že z této oblasti pochází, nemá ve skutečnosti s Těšínskem v podstatě nic společného. Byť se jedná pouze o jeden ilustrativní příklad, lze předpokládat, že takovýchto tisků je nejen ve sbírce Muzea Těšínska, ale i jiných paměťových institucích, podstatně více.

37 Moravská zemská knihovna v Brně, sign. VK-0000.770, přív.24.

38 Chrudimská tiskárna se do Chrudimi přesunula na začátku 19. století z Pardubic. Moravská zemská knihovna v Brně, sign. VK-0001.248; VK-0001.226; VK-0000.250, přív.25; VK-0000.110, přív.91.

Závěr

Na základě uvedeného textu je možné konstatovat, že sbírka kramářských tisků Ignáce Tabarky byla poměrně rozsáhlá a ve své době i relativně známá mezi sběrateli kramářských tisků a odborníky na tuto problematiku. Ignác Tabarka začal se sbíráním kramářských tisků přibližně po návratu z 1. světové války a pokračoval v tom minimálně do konce 60. let 20. století, takže svou sbírku budoval zhruba padesát let. Kramářské tisky sbíral podle svých slov v korespondenci spíše náhodně a dle okolností, kromě nich sbíral také archeologické nálezy, poutní medaile nebo předměty spojené s poutními místy na Moravě. Na základě korespondence lze odhadnout, že postupně prošly jeho sbírkou minimálně 2 000 kramářských tisků, spíše však víc. Svou pozornost zaměřoval Ignác Tabarka na tisky, které dokládaly lidovou víru a různé pověrečné tisky, mimo ně sbíral i kramářské tisky spojené s moravskými poutními místy. Špalíčky kramářských tisků Ignác Tabarka rozvazoval, aby mohl k sobě dávat tisky, o které měl prioritní zájem, a také proto, aby měl další tisky na výměnu. Tím vznikl pravděpodobně jako vedlejší produkt také rozsáhlý soubor světských písní, který později prodal sběrateli Rudolfu Hlavovi. Kramářské tisky získával Ignác Tabarka výměnou s různými sběrateli, nákupy v antikvariátech i odkupem od osob žijících převážně na venkově. Tabarkova sbírka kramářských tisků byla pravděpodobně většinu doby své existence uspořádána jen velmi zhruba a k její systematické organizaci došlo zřejmě až v souvislosti s prodejem její významné části v letech 1957–1966. Tehdy prodal Ignác Tabarka do kroměřížského, olomouckého, těšínského a Národního muzea téměř jeden a půl tisíce kramářských tisků. Nejasný je bohužel rozsah i osud zbylé části sbírky, kterou vlastnil Ignác Tabarka po roce 1966.

Svou sbírkou kramářských tisků však Ignác Tabarka zdaleka neovlivnil pouze sbírky uvedených institucí. Protože kramářské tisky aktivně vyměňoval s řadou dalších sběratelů, včetně všech tří největších sběratelů kramářských tisků na našem území (Rudolf Hlava, Josef Scheybal, Jaroslav Vobr), nacházejí se kramářské tisky z jeho sbírky i v paměťových institucích, které získaly sbírky těchto sběratelů (Národní muzeum v Praze, Muzeum Českého ráje v Turnově, Moravská zemská knihovna v Brně). Jsou však většinou prakticky neurčitelné, neboť Ignác Tabarka je neopatřoval žádnými razítky ani poznámkami se svým jménem. Sběrka Ignáce Tabarky tak ovlivnila podobu sbírek minimálně šesti muzeí na našem území, přičemž u některých velmi výrazně (Muzeum Těšínska).

Výzkum sbírky Ignáce Tabarky zároveň ukázal, že osobní korespondence sběratelů představuje dosud neprávem opomíjený pramen pro poznání historie sbírek kramářských tisků. Na jejím základě je možné zjišťovat

množství informací o genezi těchto sbírek, období jejich vytváření, jejich uspořádání, zájmech a prioritách konkrétních sběratelů, výměně kramářských tisků mezi nimi a jejich kontaktech. Zjištění o těchto soukromých sbírkách potom umožňují jejich propojení s informacemi z přírůstkových knih jednotlivých paměťových institucí. Zjištěné poznatky však nejsou zdaleka kompletní a většinou jen umožňují registrovat určité procesy a tendence, značná část informací o soukromých sbírkách kramářských tisků tak zůstane pravděpodobně navždy skrytá. Základní porozumění fenoménu sběratelství kramářských tisků ve 20. století však představuje nutný předpoklad k analýzám regionálních sbírek kramářských tisků i obecnému zhodnocení významu kramářských tisků na našem území.

Červen 2024

Prameny

Arcidiecézní muzeum Kroměříž, Hudební archiv, Sběrka kramářských tisků, neinventarizováno.

Moravská zemská knihovna v Brně, Sběrka kramářských tisků.

Muzeum Českého ráje v Turnově, Scheybalova sbírka, Korespondence Josefa Scheybala.

Muzeum Kroměřížska, Písemná pozůstalost Ignáce Tabarky, neinventarizováno.

Muzeum Kroměřížska, Přírůstková kniha muzejní knihovny.

Muzeum Těšínska, Knihovna Silesia, Sběrka kramářských tisků.

Muzeum Těšínska, Knihovna Silesia, Přírůstková kniha.

Národní muzeum v Praze, Oddělení Knižní kultury, Písemnosti Rudolfa Hlavy.

Národní muzeum v Praze, Etnografické oddělení, Tabarkova sbírka.

Vlastivědné muzeum v Olomouci, Etnografie, Sběrka kramářských tisků.

Vlastivědné muzeum v Olomouci, Etnografie, Přírůstková kniha.

Literatura

Bartoš, Leopold. 1969. Moravský lidový dřevořez. *Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín* 3: 11–17.

Běhalová, Štěpánka. 2021. Kramářské tisky jako specifický doklad knižní kultury 18. a 19. století. *Fond kramářských tisků Muzea Jindřichohradecka. Acta Musei nationalis Pragae – Historia litterarum* 66, 3–4: 80–100.

- Binarová, Simona. 1999. *Sběrka kramářských tisků 18.–20. století. Inventář a katalog Zemského archivu v Opavě*. Opava: Zemský archiv v Opavě.
- Čermáková, Marta. 1994. Rudolf Hlava. Sběratel kramářských písní. *Antique: Sběratelství, umění, starožitnosti* 2, 6: 8.
- Daňhelová, Pavlína. 2023. Dvojité výročí Ignáce Tabarky. *Pravěk. Nová řada* 32: 223–229.
- Dragonová, Martina – Szturcová, Monika. 2019. *Kramářské tisky ze sbírky Památníku Petra Bezruče Slezského zemského muzea v Opavě*. Opava: Slezské zemské muzeum.
- Drozda, Martin. 2022a. Chrudimské kramářské tisky s fingovaným impremem. *Knihy a dějiny* 29, 1–2: 137–158.
- Drozda, Martin. 2022b. Špalíčky kramářských tisků. In: Dufka, Jiří (ed.): *Kramářské písňové tisky. Kapitoly k materiálovým aspektům*. Brno: Moravská zemská knihovna: 160–167.
- Fišer, Zdeněk. 1981. Ignác Tabarka – zapomenutá postava regionální archeologie. *Žpravodaj Muzea Kroměřížska*, prosinec: 9–25.
- Gabriel, Josef. 1964. Sběratelství Václava Broukala. *Od Hradské cesty. Prameny k dějinám a současnosti Žarošic a okolí*. Žarošice: Historicko-vlastivědný kroužek v Žarošicích: 2–6.
- Hlava, Rudolf. 1963. Soukromé sbírky kramářských písní. In: Dvořák, Jaromír – Kvapil, Josef Š. (eds.): *Václavkova Olomouc 1961*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství: 361–365.
- Holubová, Markéta. 2021. *Katalog kramářských tisků brněnského pracoviště Etnologického ústavu AV ČR*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i.
- Kaprál, Radoslav. 2021. *Perzekuce gottwaldovské skupiny Redemptoristů*. Olomouc: Univerzita Palackého, Cyrilometodějská teologická fakulta. Bakalářská práce. [2024-06-18]. Dostupné z: https://theses.cz/id/hcdmbm/Perzekuce_gottwaldovske_skupiny_Redemptoristu.pdf.
- Klacek, Michal. 2011. Sběrka kramářských písní v Knihovně Národního muzea. *Muzeum: muzejní a vlastivědné práce* 49, 1: 29–40.
- Koščáková, Jitka. 2015. *Poklady muzeí a galerií Moravskoslezského kraje*. Ostrava: Moravskoslezský kraj.
- Kvapil, Jan. 2019. *František Kučera, neznámý sběratel z Podkrkonoší, a jeho sbírka kramářských písní*. Záznam konferenčního příspěvku. [2024-06-18] Dostupné z: <https://medial.phil.muni.cz/Play/6293>.
- Lion, J. 1957. U sběratele kramářských tisků. *Svobodné slovo* 13, 210, 1. 9. 1957: 3.
- Macháčková, Romana. 2021. Kramářské tisky jako předmět sběratelství aneb cesty kramářských písní do moravských muzeí a knihoven. *Acta Musei nationalis Pragae – Historia litterarum* 66, 3–4: 111–121.

- Medřická, Helena – Pohunek, Jan – Smlsal, Jiří – Záveská, Daniela. 2021. *Lidová víra. Katalog výstavy*. Praha: Národní muzeum.
- Muchka, Pavel. 2020. Nové sbírkové akvizice v Knihovně Národního muzea v roce 2020. *Acta Musei nationalis Pragae – Historia litterarum* 65, 3–4: 81–88.
- Petrtyl, Josef. 1959. Kramářské pověrečné tisky a jejich sociální působení v druhé polovině 19. století. *Československá etnografie* 7, 3: 291–307.
- Poláková, Jana. 2023. *Tato knížka byla nejmilejší zábavou ... Špalíčky kramářských tisků z etnografické podsbírký Moravského zemského muzea. I. díl*. Brno: Moravské zemské muzeum.
- Prudká, Alena. 2005. Sběratel a folklorista Jan Zbořil. *Národopisný věstník* 22 (64): 167–175.
- Ryšavá, Eva. 2021. Sbíрка kramářských tisků Knihovny Národního muzea. *Acta Musei nationalis Pragae – Historia litterarum* 66, 3–4: 122–125.
- Sedlák, Karel. 1936. Zpráva o činnosti městského muzea v Litovli v letech 1934 a 1935. *Ročenka Městského muzea v Litovli*. Litovel: Městské muzeum: 76–80.
- Scheybal, Josef. V. 1991. *Senzace pěti století v kramářské písni*. Hradec Králové: Kruh.
- Skořepová, Markéta. 2016. *Kramářské písně ze sbírky Muzea Vysočiny Pelhřimov*. Pelhřimov: Muzeum Vysočiny Pelhřimov.
- Stránská, Drahomíra. 1934. Lidová víra. K výstavě chystané Národopisným oddělením Národního muzea. *Národní listy* 74, 255, 16. 9. 1934: příloha.
- Šafařík, Jiří – Příkryl, Václav. 1964. Kramářské písně kroměřížské provenience. *Věstník muzea v Kroměříži* 7, 16: 10–17.
- Václavek, Bedřich – Smetana, Robert. 1937. *České písně kramářské*. Praha: Fr. Borový.
- VG. 1964. Kovová historie. *Lidová demokracie* 20, 120, 20. 5. 1964: 3.
- Vlach, Jaroslav. 1962. Osmdesát let sběratele Ignáce Tabarky. *Od Hradské cesty. Prameny k dějinám a současnosti Žarošic a okolí*. Žarošice: Vlastivědný kroužek při Osvětové besedě v Žarošicích: 101.
- Zeman, Oldřich. 1957. [Krátké zprávy o činnosti muzeí]. *Naše vlast* 5, 9: 139.

Obr. 1 Portrét Ignáce Tabarky z 40. let 20. století.
Zdroj: Ze sbírky rodiny Tabarkových.

Obr. 2 Kramářský tisk *Nová píseň mládencům a pannám na světlo vydaná*. Zdroj: Muzeum Těšínska, knihovna Silesia Český Těšín, inv. č. P 351/62.